

արտադրումին: Մինչես վամբիութ (1931) Տրեյէր ինքն արտադրեց: Յետոյ բեմագիրս լուեց, միմիայն վերջերս Տանիմագրայի մէջ նազիկական գրգռումի ժամանակ՝ իշտ ասպարէզ արտադրելու համար Օր Բարիկուրեան ժապաւէնը, որ հակառակ իր միստիք նկարագրին՝ գործ մ'է որ իր ներշնչումը կ'առնէ ժամանակակից պատմութենէն: Վհուկի մը միջնադարեան պատմութեամբ՝ որ խարոյկի մը վրայ կ'այրի, Տրեյէր ցոլացումով մը կը լուսաբանէ նազիկական միջնադարեան բարբարութեան մթին նկարագիրը: Այս է ահա մին՝ եր գործին դրական շատ մը կովմերէն. Տրեյէր միստիքական մ'է, մարդ մը որ կը հաւատայ գերբնականին, ուրուականներու, փերիներու և գերանցական բնազանցութեան. բայց գորաւոր ոյժ մ'ունի նիւթականացնելու իր այս բարդ միստիքականութիւնը: Ժանեարքի չայլարանից ժապաւէնին մէջ (1928) համառած է ամբ

հառուժեն իրապաշտութեամբ մը Օրիորդին և
զինքը խարոյկին զատապարտող գատարանին
հականառութիւնը : Բոլոր ողբերգութիւնը կը
կատարուի Յովհաննայի և զատաւորներու գէմ-
քերուն վրայ՝ արտայացելով Օրիորդին հաւատ-
քը, կրօնական վերացումը, կրօնական և քա-
ղաքական տասապանքը, և իր զատաւորներուն
նկարագիրը : Վաներիսին մէջ Տրեյեր հասած
է իր միտափքականութեան զագաթնակէտը՝ մո-
գական և փերիսական անիրական տուկներով։
Հայց սէտք է հաշուի առնել իր հիւսիսային
անձնաւորութիւն մ'ըլլալը, ուր հաւանաբար
էնու կը վերապրի ժողովրդական աւելորդապաշ-
տութիւններու, և առասպեկներու հոգեբանտկան
և մատարական ժամանակութիւնու։

3 • ԱՇԽԱԹԱՆ

(Հայութեալիկի)

ՔԱՀԱՆԱՅԻՒԹԵԱՆ ՅԻՄՆԱՄՆԱՑ ՅՈՒՂԵԱՐ

Վ. Հ. ՔԵՐՈԲԻ Վ. Ա. ԶՈՒՄԵԼԻ

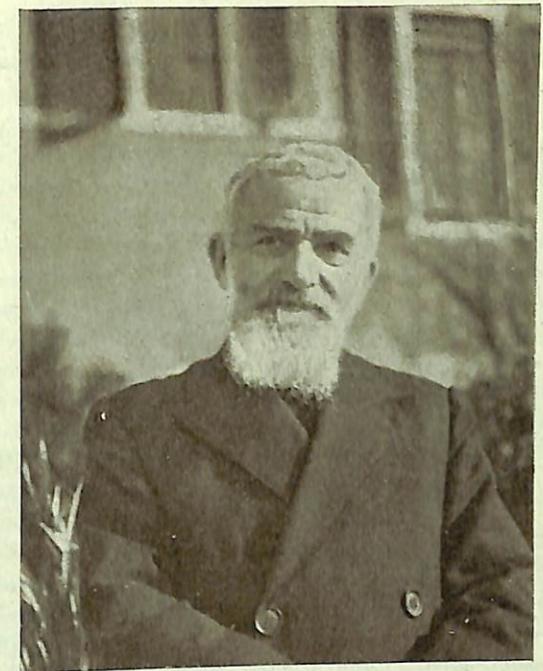
ՈՒԽՏԵՍ ԸՆԴՀ. ԱԹՈՌԱԿԱԼԻՒՆ

1949 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17

Յունուար 17-ին, Ս. Ղազարի մէջ տօնուեցաւ Քահանայութեան 50-ամեայ Յորբելանը բաղմավաստակ չ. Քերոբէ Վ. Ա. Զրաքեանի՝ Ուխտիս Ընդհանրական Աթոռակալին: Մեծարգոյ Յորբելեարը նոյն օրը ժամը 10.30ին պատրաստեց հանդիսաւոր կերպով: Ներկայ էին Վենետիկի աղջայինները, Միլանէն ժամանած Միլիթարեան նախկին սաներ, և իտալացի բարեկամներ: Ս. Պատարապի աւարտին՝ չնորացեց ան ըստ իրեն տուեալ իշխանութեան Սրբազն Քահանայապետէն, Պապական Օրհնութիւնը բոլոր ներկայ հաւատացեալ-ներուն, ի հոգեւոր մասնակցութիւն աստուածային չնորհքներուն Յորբելեար պատարագիչն: Յաջորդեց ճաշկերոյթը մըրտերիմ եւ ջերմ մթնոլորտի մըր մէջ, որուն Հրաւիրուած էին նախկին Միլիթարեան սաներ եւ յատկապէս Յորբելեար Հօր աշակերտները, որոնցմէ շատեր փութացած

դեռ երկար տարիներ, որպէսզի իր հոգ-
ւոյն ու մտքին ձիրքերէն օդտուի Միաբա-
նութիւնն եւ Ազգը:

Գեր . Յ . Սաքըս՝ նախկին ուսուցիչ
Մ . Ռ . Վարժարանի, խկոյն կցեց իր մազ-
թողականը, յիշելով այն բարեկամական
կապերը՝ որ զինքը կը միտցնեն Անծարդու-
թորելեար Հօր, մաղթելով հասնիլ առա-
մանդեայ յորելեանի երջանիկ օրուան: Հ .
Կարապետ Վ . Ամատունի, Արեւելեան Ժո-
ղովի Քարտուղար Վսեմ. Ծիրանաւոր Եւ-
ղինոս Թիսուրանի նամակը կարդաց, ուր
կը հաղորդուէր թէ Պիոս ԺԲ. Սրբադն
Քահանայապետը հայրական սրաով չնոր-
չած է իր Առաքելական մասնաւոր Օրէ-
նութիւնը Յորելեար Հօր համար, եւ մի-
անդամայն Պապական Օրհնութիւն տալու
իշխանութիւն Յորելինական Պատարագի
մատուցման առթիւ՝ հանդերձ լիակատար
ներողութեամբ: Վսեմ. Ծիրանաւորը կը
յաւելուք այդ նամակին նաեւ իր խկ չերմ
չնորհաւորութիւնները, մասնակցելով
Միաբանութեանս ուրախութիւններուն եւ
մաղթելով երկնային չնորհքներու զեղու-
մը: Հ . Կ . Ամատունի բերելով Հոռմէն
մեր հարց եւ եղբարց ջերմ ողջոյնները՝
յայտնեց բոլորին եւ իր կողմէն սրտապին
չնորհաւորութիւններ, նկատելով Յորե-
լեար Հօր մէջ շարունակութիւնը Մէծն
Միթարէն փոխանցուած ջահին, որ իր
լոյսը կ'առնէր Ալիշաններէն եւ Զարբհա-
նալեաններէն: Յաջորդեց Հ . Մեսրոպ Վ .
Ճանաշեանի պաշտօնական գրաբար Փոխն
մաղթանացը: Խօսք առաւ ապա փաստա-
րան Յ . Լածծարոնի, որ վերյիշելով իր
բարեկամական հին յարաբերութիւնները
Հ . Քերորէ Վ . ին հետ, ցոյց տուաւ թէ
ի՞նչ գորովոտ սիրտ մը եւ ճշմարիտ բարե-
կամ մը դտած էր յանձին Մէծ. Յորելեա-
րին, որ իրեն եւ այլոց վրայ գիտցած էր
աղղել եռանդուն ու սրբասէր քահանայի
հողիով, բարձրացնելու եւ աղնուացնելու
համար հողիները վեր մարգկալին նիւթա-
կան ուրատներէն: Զգացուած չեշտով խօ-
սցաւ Հ . Եղիս Վ . Փէշիկեան, ի դիմաց
բոլոր նախկին աշակերտներու, որոնք իր
շունչին տակ դաստիարակուած են Ս . Ղա-
զարու մէջ: Խնձի գժուարին է, ըստ, եւ
իրեն համար շառագումանքի առիթ՝ վեր
հանել հոս իր հողեկան ու մատաւրական
բոլոր ձիրքերը, որով կը մօտենար ան իր

ինամքին յանձնուած հոգիներուն այնքան
փափկութեամբ, այնքան սիրով եւ գուր-
դուրանքով, հայրօրէն սերմաններով որը-
բութեան եւ զիտութեան սերմերը, որ-
պէսպի աճի եւ զօրանայ Մխիթարի Տունը:
Ես իսկ, աւելցուց, մին իր ձեռասուն ա-
շակերտներէն՝ իրմէ սորմեցայ ըլլալ զա-
ւակը Միաբանութեանն եւ աղջիս . Հոս
ներկայ հայրերէն շատերը, սկսեալ Գերպ.
Արբահօրմէն, առած են իրմէ ոմանք կըր-
կին, ուրիշներ տասնեակ չափերով առա-
քինութեան եւ զրաւորական ուսմանց նը-
ւիրումի հոգի, եռանդ ու սէր: Յաղթա-
նակի տօնն է այսօր իր զոհողութիւննե-
րուն, իր ճիգերուն, թափուած գաստիա-
րակչական եւ գրական ասպարէզներուն
վրայ Ս. Ղազարի մէջ եւ Ս. Ղազարէն
զուրս՝ ազգային վարժարաններուն մէջ,
ուր միշտ աշխատած է կերտել սրտեր,
հողիներ՝ տպաւորելով անոնց մէջ կրօն-
քի, ազգի ճշմարիս սէրը: Ու հիմա որ
Ուխտի Ընդէ. Աթոռական է, կը մաղ-
թենք որ դեռ երկար տաեն ապրի եւ գործէ
յօպուտ Միաբանութեանն :

Հութիւնը եւ Մ . - Ռ . վարժարանի Յորե-
լեանին առթիւ ցոյց տուած եռանդուն
գործունէութիւնը :

Տանը Մանուկ Խանալէկեան խօսեցաւ
իտալերէն լեզուով, Հասկնալի ըլլալու հա-
մար իտալացի Հրատելրեալներուն. Ալչեց
Մէծ. Յունիկառ շու եւ ան ան ան

օ ա ։ Օրբալսար զօր եռանդուն երիտու-
սարդութեան օրերը, շուրջ երեսունհինգ
տարի առաջ, երբ, ըստ, ես դեռ պատա-
նի, ինքը հասուն մարդ՝ կը զգայի թէ
ինչպէս հոգույս վրայ կը ներդործէր իր
ազգեցութեամբ, առաջնորդելով, ուղղե-
լով իմ քայլերս, խրախուսելով փորձերս
և միասին ուրախանալով անդրանիկ յա-
ջողութիւններուն համար : Միրոյ եւ ե-
րախտագիտութեան զգացումներով չնոր-
հաւորեց իր ոսկեղենիկ յոթելքանը՝ մաղ-
թելով հասնելու աղամանդեային : Տոքտ.
Ա. Սրապեան ի գիմաց նախկին Սահերու՝
ուղղեց խանդավառ ուղղերձ մը՝ շեշտե-
լով Միխթարեան վարդապետի մը առա-
քելական, մշակութային կատարելիք գե-
րին բարձրութիւնը, ու ծանրանալով Յո-
րելեար Զօր կատարած առաքելական
կեանքին վրայ՝ ցոյց տուաւ անոր այնքան
պրողարեր արդիւնքը, ըլլայ մտքերու
պատրաստութեան, ըլլայ հոգիներու կեր-
տումին համար : Միխթարեան Միարա-
նութիւնը կրնայ պարծել, ըստ, իր մեծ
զաւակներով . Յորելեար Հայրը կը պատ-
կանի անոնց շարքին՝ որ մոռցած իրենց
անձը, իրենց շահը՝ նուիրուած են ի սպաս
հայ մանկութեան եւ երիտասարդութեան
զարդացման ու բարձրութեան : Տոքտ. Տ.
Ալեքսաննեան խտալահայ կոմիտէի կողմէն
ներկայացուց յարդանքի իր ողջոյնը, մաղ-
թելով արեւատութիւն եւ արդիւնալից
դորձունէութիւն : Պր. Յակոբ Աղամեան,
մին իր վերջին աշակերտուներէն, շրջանա-
ւարտ Մ. Ռ. Վարժարանէն, զգայուն շեշ-
տով մը վեր հանեց դաստիարակին տքնա-
ջան աշխատանքը որ կը թափուի անդուլ
աշակերտի հոգւոյն վրայ, բացատրելով
այդ նուիրական զործողութիւնը բնութե-
նէն առնուած օրինակներով . վերջացուց
իր խօսքը «Համբոյր ունիմ ես այդ ձեռքե-
րուն որ հոգուոյս մէջ դլուշեցին Աստու-
ծոյ, կրօնքի եւ Հայրենիքի դադափարա-
կանները» : Պր. Իդնամախոս Աստուածա-
տուրեան, որ աշակերտած էր իրեն Վան-
քին մէջ, եւ որ պահած է ցարդ անմոռաց

յիշատակ մը սիրոյ եւ յարդանքի իր հոգ-
ւոյն խորը, յայտնեց իր որդիական երախ-
տապիտութեան ջերմ զբացումները, մաղ-
թելով Քրիստոսի եւ Միարանութեան ան-
խոնջ Սակին գեռ բազմարդիւն երկար
տարիներ :

Այսպէս մին միւսին ետեւէն Մէծարդոյ
Յորելեարին հողեզաւակները, սաները,
մտերիմ բարեկամները կարծես մրցելով
իրաբուռ հետ ներկայացուցին իրենց սրտին
արտայայտութիւնները իտալերէն եւ Հայե-
րէն լեզուներով, Խլելով բուռն ծախահա-
րութիւններ :

Հուսկ Հ. Եղիա Վ. . Փէջիկեան կարգաց
նորհաւորական նամակները եւ հեռագիր-
ները՝ որ զանազան տեղերէ հասած էին:
ևամակ ուղղած էին՝ Փարիզի Մուլրատեան
լարժարանի Տեսչութիւնը իր բոլոր ան-
գամմաներու ստորագրութեամբ, Տոքտ.
Հրանդ Զրաբեան (Թորինոյ), Հրմ. Զ.
Դանդատեան (Փարիզ), Պր. Յակոբ Ալեք-
սանդր (Միլան), Փրօֆ. Լ. Կիւրեղեան
Աղոլոյ), Տոքտ. Տօնապետ Յովհաննէ-
եան (Միլան), Տոքտ. Իդնատիոս Քիւ-
իկեան (Արքոյ), Ճրտ. Ռ. Բարալարտոյ
Վենետիկի), Մաէսմբոյ Կոֆրէտոյ Ճիւր-
տա (Վենետիկ), Պր. Լեւոն Մաթոսեան
Աղեքսանդրիա), Տոքտ. Պետրոս Փիլիպ-
ոսեան (Գաճիրէ), Քոյք Մաթոսեան
Աղեքսանդրիա), Հարք եւ աշակերտք Ա-
քսանդրիոյ եւ Հալէպի Միխարեան
սրժարաններուն, Հ. Յակոբոս Վ. . Բոս-
յուքեան (Կ. Պոլիս), Պր. Ստեփան Փի-
լապոսեան (Գաճիրէ), Պր. Ստեփան
Արեան (Գաճիրէ), Պր. Յովհէփ Մաղրճի-
կաքսանդրիա), Պր. Յակոբ Անսուրեան
Աղեքսանդրիա), եւ ուրիշներ :

Հեռագիր զարկած էին՝ Գերու. Մեսրոպ
Հապոդեան, Ընդհ. Արքայ Միթթա-
ան Հարց Վիեննայի, Պր. Լեռն Մա-
սեան (Աղեքքսանդրիա), Պր. Յովսէփ
Շուհունեան (Մարտիիա), Յակոբ-Լիւսի
կողոր Հայաթեան (Գաճիբէ), Պր. Պէ-
ղեան և Ասլանեան (Գաճիբէ), Հոսմի
կիթարեան Հայրեր և Ռւսանողարանի
սկերտները, Պր. Օննիկ Փափագեան և
ուսնիք (Միլան), Պր. Էտկար-Միհրան-
քար Շէխիկեանք (Միլան), Կիւրեղեան
ուսնիք (Աղոլոյ), Տոքտ. Ե. Արգումա-
նին (Միլան), Տոքտ. Վ. Մալոյեան
(Նովա-

րա), Տոքտ. Տօնապետ եւ Տոքտ. Գասպարեան (Միլան), Տոքտ. Պետրոս եւ Գասպար Քէօրողլեան (Արքոյ), Գազանձեան-Շապանեան (Հռոմ), Ճր. Ա. Օրբել (Գահիրէ), Պր. Յակոբ Ակորեան (Գահիրէ), ՀՀ. Թաշճեան-Արամեան (Պիքֆայա), Տոքտ. Յ. Թաշճեան (Թորինոյ), Պր. Ստեփան Արապեան (Միլան), Մարինելլի Քոյլիր (Մեսթրէ), Տոքտ. Իղնատիկոս-Պօլոս Քիւչիկեան (Արքոյ), Պօլոսեան ընտանիք (Միլան), Տքտ. Լ. Պապայեանց (Միլան), Աշրաֆիեան ընտանիք (Միլան), Պր. Խ. Ալէմշահ-Պերճուհի (Պաղէլ), Պր. Զէրքէզեան-Թալասլեան (Աղեքսանդրիա), Կիրակոսեան ընտանիք (Հռոմ), Պր. Մկրտչիչ Զընկեան (Գահիրէ) :

ի յիշատակ յորելեանին՝ վանքիս տպարանը ի լոյս կ'ընծայէր Եւսերիս Եմեսացիի Մեկնութիւն Ս. Գրոց-ը : Հ. Ղեւոնդ Վ. Տայեան իրեն կը նուիրէր Հռեշտակաց «Թագաւոր յաւիտեան» Երկինք գմայլելի երգին խաղաղութիւնը գեղեցիկ ընծայականով մը, խոստանալով զայն օր մը երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ բաղմաձայն խմբերգի վերածել տալ : Նախկին Սանկերու եւ բարեկամներու խումբ մը նույիրեց ոսկեայ զրիչ եւ մատիտ՝ գեղեցիկ տուփով մը . այդ նույիրատու խումբը կը կազմէին հետեւեալ ահճերը . ՊՊ. Մ. Խանպէկեան, Արամալիս Սրբակեան, Սարդիս Աքսարայլեան, Զաւէն Մնախկեան, Տիգրան Ալեքսանեան, Հրանդ Տէլէթեան, Վարուժան Թոքանձեան, Արբուն Թոքանձեան, Ահեքարատոյ Փակաղեան, Կարապետ Պօրանեան : Պր. Յակոբ Ալեքսանեան տասը հազար լիրէթ Յակոբ Ալեքսանեան տասը հազար լիրէթ էր, Ներփակ չնորհաւորական նամակով մը : Ծաղկեփունջեր նույիրած էին ձրու . Յ. Գաղանձեան, Տոքտ. Տիգրան Շահնազարեան, Օր. Առութեանիկ Հայրապետեան, Պր. Յ. Աղամեան-Հայրանոյշ, Տիգրան Օր. էլուա :

Յետ չնորհաւորութիւններու եւ սույր-
ներու խօսք առաւ Մէծարգոյ Յորիկիա-
րը, ներկայացնելու իր խորին չնորհաւ-
որը. Արբահօր եւ հայ ու խտա-
լութիւնը Գերպ. Արբահօր եւ հայ ու խտա-
լացի պատուական հիւրերուն. եւ որպէսպի
հասկանի ըլլայ բոլորէն՝ խօսեցաւ խոս-
լերէն լեզուով: Յայտնեց նախ իր երախ-
տապիտական զգացումը Աստուծոյ՝ "Ի

չնորհած էր իրեն երկար տարիներ, աս-
բողջ յիսուն տարի մը ծառայելու առա-
քելական ու դաստիարակչական ասպարի-
զի մէջ. յայտնեց իր չերմ չնորհակալու-
թիւնը Արբազան Քաշանայապետին՝ որ
հաճած էր տալ իր Առաքելական Օքսու-
թիւնը, չնորհակալութիւնը բոլոր միաբա-
նակից եղայլներուն խնդակցութեան եւ
ազօթքներուն։ Յիշեց յետոյ երախտազի-
տութեամբ Քաղկեդոնի Մխիթարեան վար-
ժարանի նախկին հայրերը՝ որ առաջնոր-
դած էին իր քայլերը Մեծն Մխիթարի
Տունը, ուր դասած էր իր հոգւոյն համար
անհուն գանձեր սրբութեան եւ գիտու-
թեան։ Յիշեց նաև իր հոգեկից գասրընկեր-
ներէն. Հ. Վ. Թթանէս Ռուսեան, որ երիտա-
սարդ հասակին մէջ անցած էր անմահնե-
րու աշխարհը, եւ տակաւին թարմ իր կո-
րուստին լիքատակով ողբ. Գերյ. Հ. Յով-
հան Աւելերը։ Յայտնեց իր չնորհակալու-
թիւնը բոլոր ներկայ եւ բացակայ իր նախ-
կին սաներուն, որոնք փութացած էին զր-
ուով եւ կամ բերանացի ներկայացնել ի-
րենց անկեղծ զդաշումները։

Հ. Քերոբէ Վ. Ա. Զբագեան ծնած է
Պոլիս 1877, Նոյմբըր Տին: Տասներկու
տարեկան ծաղիկ հասակին եկած է Ա. Ղա-
զար, 1895ին կատարած իր կրօնաւորա-
կան ուխտեց, 1899ին ձեռնադրուած քա-
հանայ Գերութ. Խոնաւիոս Վ. Կիւրեղեան
Արբահօր ձեռքով, քարդապետական աս-
տիճանը ստացած 1911ին:

Իր կըթական ու զբական գործունէութիւնը կը սկսի շատ կանուխէն. Հաղիւ երկու ամիս անցած ճեռնադրութիւնէն կը նըշանակուի փոխականուչ վանքիս Նորընծայարանի եւ Վարժարանի ուսանողաց 1899-1906, երկար տարիներ՝ զոր կը վարէ շատ արդինաւոր կերպով. այնուհետեւ կը յանձնուի իրեն Վերակացուի կամ Տեսչի փակուկ պաշտօնը Նորընծայարանի աշակերտաց 1907-1916: 1916ին կ'ընկերանայ իր աշակերտներուն որ կը մեկնէին յաւիտենական քաղաքը Փիլիսոփայական ու աստվածաբանական ուսմանց համար. այդ կը տեէ մինչեւ 1918 թ. երբ կը յանձնուի իրեն պատերազմի պատճառուալ Վալէտի Փոմֆէի փոխադրուած Մ. Ռ. վարժարանի տեսչութիւնը: Տարի մը վերջ ան կը

Կոչուի Միաբանութեանս Վարչական Սարմնոյն գլուխ անցնելու Աթոռակալի պաշտօնով, որուն վրայ կը մնայ մինչեւ 1921 թուականը: Այնուհետեւ վերստին կը նշանակուի Վանքիս աշակերտութեան դաստիարակի դործին, եւ այս անդամ Վարժարանի բաժնին մէջ՝ 1921-1927, երկու իրարու յաջորդող դասերու: Այս շրջանին իր ուսերուն վրայ կը ծանրանար նաեւ Ընդհ. Մատակարարութեան հողը, մինչեւ 1929ի Ընդհանուր Ժողովը: 1930-1932 երկու տարի վերակացուի պաշտօնը վարելէ վերջ Վարժարանի մէջ վանքիս բարձրագոյն աշակերտաց, անցաւ Վեհատեղիկի Մ. Ռափայէլեանի տեսչութեան և 1936ին վարժարանին հիմնարկութեան հարիւրամեայ յորելեանը փայլուն կերպով տօնելին յետոյ՝ մեկնեցաւ Եղիպառու Աղեքսանդրիոյ դպրոցին բացման դժուարին առաքելութեան: Հոն առաջին տարիները շատ տաժանելի կ'անցնին, բայց հուսկ իր բազմամեայ ջանքերուն արդիւնքը կ'ըլլայ Շիցի մէջ սեփական չէնքի մը դնումը եւ վարժարանի կարգմէկերպութիւնը: Այդ դործին յաջորդութիւնը որ ամբողջովին պըտովն էր իր ձեռներից ողույն, կ'ապահովցնէր Միաբանութեանս դաստիարակչան դործութիւնը Աղեքսանդրիոյ մէջ ի նպաստ հայ դալութին:

1946ին գումարուած Միաբանութեանս Ընդհ. Ժողովին մէջ Հ. Քերոբէ Վ. Զրաքեան կ'ընտրուէր Ընդհ. Աթոռակալ Ուխտիս Գերապ. Արքահօր. բայց Աղեքսանդրիոյ նորաբաց վարժարանին համար իր ներկայութիւնը տակաւին անհրաժեշտ ըլլալով կը ստիպուէր զեռ տարի մ'ալ մեկնիլ հոն, դառնալու համար յաջորդ տարին իր Աթոռակալի պաշտօնին:

Բացի դաստիարակէն կայ նաեւ իր մէջ դրական մարդը:

***

Մէծարդոյ Յորելեարը զրական կեանքի մէծապէս սիրով, երիտասարդ սերունդին մէջ զայն քաջալերով, իր բովանդակ բազմապաղ կեանքի ընթացքին տուած է տպացրյց անխոնջ եւ եռանդուն աշխատասիրութեան: Ներկայիս վարիչն է ան Մ. Ղաղարու Հայկական ձեմարանին:

Գրական դործունէութիւնը, ինչպէս դաստիարակչականը, շատ կանուխէն ըս-

կըսած է եւ թերեւս դրականը աւելի առաջ: «Բազմավէպ»ի մէջ սկսած է ան երեւալ նախ քան ձեւնադրութիւնը. իր ասացին յօդուածը եղած է Պրոբատիկէ աւազանին շուրջ ուսումնասիրութիւն մը («Բազմավէպ» 1898, թ. 12), զոր յետոյ կը շարունակէ «Բազմ.» 1899, թ. 7, 10 թիւերուն մէջ: Իր նախասիրութիւնը եղած է Ս. Գրիգոր, որուն համար տարիներ ձեռապիներու մէջ թարթափած է տալով իրեւ պատուղ այլ աշխատութեանց՝ «Անկանոն Գրիգ Առաքելականը»ի (1904), «Իսիդորի Մէկնութիւն Յորայ» (1913), «Նախայի ասորուց վարդապետի Մէկնութիւն Յովհաննու Աւետարանի» (1920) հրատարակութիւնները: Առոնք մաս կը կաղմէին ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԵԱՆՑ շարքին, որոնց Գ. Ե. Լ. Հատորները իրեններն են:

Հ. Քերոբէ Վ. Զրաքեան զուրգուրացող իր ժամանակին վրայ, նորընծայարանի մէր աշակերտներուն տեսչութեան տարիներուն հայացուցած է Paillettes ճ'օր-ի հեղինակ՝ հողեսէր քահանայի մը դործը պատրաստուած նորընծայից համար, զոր թարգմանիչը ուղած է կոչել «Առաջնորդնորնծայ վանականի», նուիրելով այս թարգմանութիւնը իր վաղամեսիկ դասընկեր՝ Հ. Վրթանէս Ռուսեանի և յաջորդականին Հ. Արքահամ Ավտալեանի յիշատակին՝ նոյնպէս վաղամեսիկ: Առանձին հատորով մը լոյս տեսած է նաեւ «Հայ Մատենադիրներ Ժոր Պարու» խորագով իր յօդուածները որ երեւցան «Բազմավէպ»ի մէջ 1901-1903 արեւելահայ զրոյներուն վրայ՝ ինչպէս Մկրտիչ էմինի, Բաֆփիի, Գամառ-Քաթիլպայի, Ստեփանոս Նաղարեանցի, Միք. Նալպանտեանի, Գրիգոր Արծրունիի, Խաչատուր Արովեանի, Արմրատ Շահաղիկի, Ղաղարոս Աղայեանցի վրայ, եւն.:

«Բազմավէպ»ի զանազան թիւերուն մէջ ցրուած ունի յօդուածներ, որոնցմէ յիշենք հետեւեալները.

Ս. Հիպողովիսոս եւ իր դրուածքը հայ մատենադրութեան մէջ. 1900, թ. 1 եւ 6:

Գրիգ մասցորդաց ըստ հնագոյն հայ թարգմանութեան, 1900, թ. 3:

Ս. Գրոց ուսումնի հայու. 1901, թ. 4, 5:

Յովհեպոսի հայերէն հին թարգմանութիւն մը. 1908, թ. 10:

Իսիդոր Երէց Երուսաղէմացի. 1909, թ. 5:

Իսիդոր Յովհայ Մէկնութեան դրական արժէքը. 1912, թ. 7-8-9:

Իսիդոր Յովհայ Մէկնութիւնն եւ հայ մէկնէքը. 1913, թ. 4:

Վազուան հացը «Հայր մեր» մէջ. 1909, թ. 6:

Գրիգոր Վանցեան. 1910, թ. 1:

Մուրացան. 1909, թ. 2:

Ծաղիկ մը Վիկութիկի վիրմին վրայ. 1915 թ. 3:

Նանա մեկնիչ եւ իր մեկնութիւնը Յովհաննու Աւետարանին. 1915, թ. 6-12:

Ս. Գրիգոր Հայոց (Նարուիի), 1919, թ. 1:

Ալիշանի «Ճառք Հողեւուքը». 1920, թ. 12:

Ունի գեռ զրախոսականներ, յօդուածներու թարգմանութիւններ, որոնք հոս նըշանակուած չեն:

1920-1921 վարած է խմբագրապետութիւնը «Բազմավէպ»ին: Եթէ արտաքին գործերու անհրաժեշտ զրագանքները չըբունէին իր ժամերը՝ Հ. Քերոբէ Վ. Զրաքեան քատարած անապահութիւնը մը պիտի տար ի զրագարագմանութիւնը իր վաղամեսիկ դասընկեր՝ Գրիգոր Վ. Վրթանէս Ռուսեանի և յաջորդական առաջարկեցի լրիւ կը գործածէ յոյն և հոսակացի աղքային հին պատմիչները. նոյնապատմական և հին պատմական շրջաններու աղքային հին պատմիչները, ազգային հին պատմիչները. նոյնապատմական արզի ուսումնասիրութիւններէն՝ իրեն ծասոթ հայ և ուսար լաւագոյն զիտական գործերը:

Գրիգոր կը սկսի Հայաստանի բնական աշխարհագրութիւնը, ուր մանրամասն կը քննէ երկիրը շրջապատու և ենաները, իրեւ բնական ամբութիւններ, և յետոյ ներփին բարձրաւանդակին բազմաթիւ հոկայական գագաթներու ուր հակառակ զիրքին ստուփի բարձրութիւններ, որոնց մէջ կը բացուին ընդարձակ գաշտագետներ՝ ուր հակառակ զիրքին ստուփի բարձրութիւնները:

ԽՄԲ:

ԳՐԱԼԻՌԱՅՈՒՄԱՆ

ՈՉՆԷ ԿՐՈՒՍԵ

«Հ. Ա. Յ. Ա. Ս. Ա. Ն. Ի. Պ. Ա. Տ. Մ. Ո. Ի. Թ. Ի. Ի. Խ.»

Սկզբան Մայուսներ 1071 Թօնականը:

Փայոթ-Փարիզ 1947

Վ րուսէի Հայոց Պատմութեան այս հատորը, որուն ճակատը կը զրագարէ մէծն Տիգրանի գեղեցկաբանգակ ճարագատ գլխագիծը, ուսար գրիչներէ ցարդ յօրինուածներէն ճոխագոյնն է, գրիչներէ ցարդ յօրինուածներէն իրենց մեծաքարային անոնցմով կանգնելու իրենց մեծաքարային յուշարձանները: Հայաստան մետաղային շրջաններու ժողովուրդներուն ալ նիւթ հայթայ-

մասնագիտական ուսումնասիրութիւններու քըննութեամբ, ընդարձակութեամբ և պատմական ուժի կիրարկութեամբ:

Գրիգոր կազմուած է in -8° և 647 էջերէ, տասը նոր աշխարհագրական քարտէսներէ, չորս տահանացոյց ծառերէ:

Երրորդ էջի ճակատը գրուած է ընծայական մը, որուն մէջ Ա. Զավանեանի, Մարիէսի և Ֆ. Ֆէյտիի անունները կը կարգացուին, որոնց գիտութեան և բարձրակամաց ժամանական կը պարագաները:

Գլխակարգութեան ցանկերը գրած է սկիզբը, 7-12 էջերուն մէջ. կը պակսին անուններու և տեղերու ցանկեր, ժամանակագրական աղիւսակը ներկայացնուած է անհրաժեշտ գրական աղամարդութիւններու համար գրէթէ լրիւ կը գործածէ յոյն և հոսակացի աղքային հին պատմիչները. նոյնապատմական և հին պատմական շրջանները, ազգային հին պատմիչները. նոյնապատմական և հին պատմական գրական գրական գրուածները:

Գրիգոր կը սկսի Հայաստանի բնական աշխարհագրութիւնը, ուր մանրամասն կը քննէ երկիրը շրջապատու և ենաները, իրեւ բնական ամբութիւններ, և յետոյ ներփին բարձրաւանդակին բազմաթիւ հոկայական գագաթներու ուր հակառակ զիրքին ստուփի բարձրութիւններ, որոնց մէջ կը բացուին ընդարձակ գաշտագետներ՝ ուր հակառակ զիրքին ստուփի բարձրութիւնները:

Երկրին ընդհանուր տեսութեանէն կ'անցնի անդար անդարամասն կը քննէ երկրին շրջապատու անապահութիւններուն և մասնաւոր գլուխով մը խօսելով կը բացուին ընդարձակ գաշտագետներուն աղամարդութիւնները:

Երկրին ընդհանուր տեսութեանէն կ'անցնի անդար անդարամասն կը քննէ երկրին շրջապատու անապահութիւններուն և մասնաւոր գլուխով մը խօսելով կը բացուին ընդարձակ գաշտագետներուն աղա